

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky **K. K.**, zastoupené JUDr. Růženou Jansovou, advokátkou se sídlem Hajnova 40, Kladno, směřující proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 15. 10. 2015, č. j. 28 Co 339/2015-495, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a nezl. J. a V. K., zastoupených opatrovníkem Městským úřadem Černošice, orgán sociálně-právní ochrany dětí, se sídlem Podskalská 19, Praha 2, a P. K., zastoupeného JUDr. Klárou A. Samkovou, Ph.D., advokátkou se sídlem Španělská 742/6, Praha, jako vedlejších účastníků řízení,

t a k t o :

- I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 15. 10. 2015, č. j. 28 Co 339/2015-495 byla porušena základní práva stěžovatelky, zaručená v čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a v čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.**
- II. Toto rozhodnutí se proto ruší.**

O d ů v o d n ě n í :

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující též ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatelka proti v záhlaví citovanému usnesení Krajského soudu v Praze, neboť má za to, že jím došlo k porušení jejích práv, zaručených v čl. 10 odst. 2 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).
2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla péče o nezletilé syny J. (nar. v lednu 2003) a V. (nar. v červenci 2004), jehož rodiči jsou stěžovatelka a P. K. (otec).
3. Stěžovatelka spatřuje porušení svých základních práv především v níže rekapitulovaném postupu krajského soudu, který své rozhodnutí, jímž změnil usnesení soudu prvního stupně a uložil jím stěžovatelce za neuskutečněné styky otce s nezletilými syny (ve dnech 9. 1. – 11. 1., 6. 2. – 8. 2. a 6. 3. – 8. 3. 2015) pokutu ve výši 25.000 Kč podle ustanovení § 502 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“). Stěžovatelka především polemizuje se závěry a argumenty krajského soudu, na nichž své rozhodnutí vystavěl, neboť je toho názoru, že se nacházejí v rozporu se závěry vyplývajícími z nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3462/14 ze dne 13. 10. 2015 (veškerá rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), z něhož také v ústavní stížnosti obsáhle cituje, a v konečném důsledku tak popírají její základní právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do jejího rodinného života. Stěžovatelka současně namítá, že i samotné uložení pokuty bylo bezdůvodné, v rozporu se zákonem (§ 502 zákona o zvláštních řízeních soudních) i jeho účelem. Nadto je stěžovatelka toho názoru, že se krajský soud „dopustil přehlížení a účelového vyhodnocování důkazů, zejména na straně stěžovatelky,

čímž došlo k porušení zásady rovnosti stran, a nesprávného výkladu zákona“, čímž došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces.

II. Vyjádření účastníků řízení, vedlejších účastníků a replika stěžovatelky

4. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Praze a vedlejší účastník řízení. Krajský soud ve svém vyjádření předně uvádí, z jakých skutečností při svém rozhodnutí vycházel, přičemž z nich dovedl, že „u staršího J. se evidentně rozvíjí syndrom zavrženého rodiče a mladší V. jeho postoje přebírá.“ Ve vztahu k uložené pokutě krajský soud uvádí, že „udělení pokuty (stěžovatelce) se v dané situaci ke dni rozhodování soudu jevílo jako jediný možný zákonný prostředek, jak (stěžovatelce) dát najevo, že by měla nezletilé vychovávat tak, aby o styky s otcem, byť i ten se dopustil řady chyb ve svém jednání, měli zájem. Ve věci nejde o to, že (stěžovatelka) neklade odpor stykům otce s nezletilými, ale o to, že není jako vychovatelka nezletilých aktivní v pozitivním smyslu.“

5. Vedlejší účastníci řízení ve svém vyjádření zdůrazňují, že s uvedeným usnesením krajského soudu nesouhlasí a naopak se ztotožňují s názorem soudu prvního stupně, neboť jsou i nadále přesvědčeni, že „v řízení nebylo prokázáno, že by nezl. J. a nezl. V. byli manipulováni (stěžovatelkou). S oběma nezl. byl proveden opakovaně pohovor na OSPOD, oba byli vyslýcháni v řízení u Krajského soudu v Praze a názory chlapců a jejich stanoviska ke stykům s otcem jsou stále neměnná.“ Proto bylo uložení pokuty stěžovatelce i ve světle nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3462/14 „nadbytečné a neúčelné.“

6. Otec nezletilých P. K. k ústavní stížnosti zopakoval průběh opatrovnického řízení a uvedl, že děti přejímaly chování a názory matky. Pokud stěžovatelka odkazuje na závěry znaleckého posudku, že nebyly zaznamenány známky negativního ovlivňování dětí z její strany vůči otci, není současně ani prokázáno, že by je nějak ovlivňovala pozitivně. Vždy pouze předala otci tašku s věcmi a když nezletilí sdělili, že s otcem neodjedou, nijak je nemotivovala a situaci nechala zcela v jejich rukou. Vedlejší účastník navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

7. Stěžovatelka v replice k vyjádření krajského soudu konstatuje, že i zde obsažená argumentace, do značné míry převzatá od „velmi emotivně zbarvené argumentace právní zástupkyně otce (JUDr. K. A. Samková)“, svědčí o tom, že krajský soud nepochopil podstatu celého problému a neporozuměl tak stanovisku dětí. Dle stěžovatelky krajský soud svým postupem „celý, dlouhodobě se rozvíjející problém ve vztahu mezi otcem a nezletilými velmi zjednodušil a nesprávně posoudil, když navíc tvrzení soudu o výrocích nezletilých jsou v přímém rozporu se skutečnými tvrzeními nezletilých při pohovoru.“

III. Podstatný obsah spisového materiálu

8. Z vyžádaného spisu Okresního soudu Praha-západ sp. zn. 12 P 153/2010 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

9. Okresní soud Praha-západ rozsudkem ze dne 24. 7. 2014, č. j. 12 P 153/2010-298, vydaným v rámci řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, schválil dohodu rodičů o úpravě běžného styku otce s nezletilými dětmi, na jejímž základě je otec oprávněn se s nimi stýkat každý sudý týden v roce od pátku 16.00 hodin do úterý lichého týdne do 19.00 hodin a každý sudý týden v roce od pondělí 16.00 hodin do úterý 19.00 hodin. Dále pak vymezil styk o hlavních letních prázdninách, jarních prázdninách, velikonočních prázdninách, podzimních a vánočních prázdninách, v nichž běžný styk odpadá.

10. Dne 11. 3. 2015 podal otec Okresnímu soudu Praha-západ návrh na výkon výše uvedeného rozsudku (ve smyslu ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních

soudních), jímž se domáhal toho, aby soud uložil stěžovatelce pokutu v maximální možné výši 50.000 Kč, přičemž jej odůvodnil tím, že mu stěžovatelka brání ve styku s nezletilými dětmi, když se poslední jeho styk s nimi konal v termínu 28. 12. 2014 – 1. 1. 2015. Naopak styky v termínech 9. – 11. 1. 2015, 6. – 8. 2. 2015 a 6. – 8. 3. 2015 se neuskutečnily, neboť stěžovatelka nezletilé děti na něj nepřipravila, resp. nezletilí styk s ním odmítali a přestávají jej uznávat.

11. O tomto návrhu otce Okresní soud Praha-západ rozhodl usnesením ze dne 21. 5. 2015, č. j. 12 P 153/2010-414, tak, že jej zamítl, když bylo z vyžádaných zpráv opatrovníka (o pohovorech s nezletilými dětmi i jejich rodiči) zjištěno, že „*ačkoliv nezletilí nebyli v těchto termínech u otce, není za to odpovědná (stěžovatelka), protože jejich vzájemnému kontaktu nebrání. Otec neumí nezletilé zaujmout a nevymýšlí jim odpovídající program (...), a tak sami nezletilí jej odmítají. (...) Pokud se týká styků v termínech 6. – 8. 2. 2015 a 6. – 8. 3. 2015 (...) otec měl možnost nezletilé v obou případech převzít, ale nakonec si je po rozhovoru s nimi nepřevzal*“ (str. 3 usnesení).

12. Proti uvedenému usnesení okresního soudu podal otec odvolání, v němž mimo jiné namítal, že stěžovatelka u nezletilých dětí „*rozvíjí syndrom zavrženého rodiče v důsledku jejího jednání, když je na styky s ním nepřipravuje. Pouhé sbalení tašky s věcmi nestačí, (stěžovatelka) musí na nezletilé působit tak, aby ti byli ochotni se s otcem stýkat.*“

13. Krajský soud v Praze o podaném odvolání rozhodl ústavní stížností napadeným usnesením tak, že podle ustanovení § 220 odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) usnesení okresního soudu změnil, a to tím způsobem, že stěžovatelce za neuskutečněné styky otce s nezletilými syny ve dnech 9. - 11. 1. 2015, 6. – 8. 2. 2015 a 6. – 8. 3. 2015 uložil pokutu ve výši 25.000 Kč. Dále pak rozhodl o nákladech řízení. Krajský soud vycházel ze skutkového stavu, zjištěného okresním soudem, který doplnil o další zprávy opatrovníka nezletilých či o zprávy specializovaného pracoviště pro asistovaný styk rodičů s dětmi Area Fausta (na č. l. 477-485), jehož pracovnice se zúčastnila všech pokusů o styk otce s nezletilými od června do října 2015, z nichž se ani jeden neuskutečnil, a to z důvodu, že stěžovatelka nezletilé vypravila a nachystala jim věci do tašky, nicméně nezletilí odmítli s otcem odjet, ať již k jejich předání mělo dojít v domě stěžovatelky, nebo v klubovně skautu. Krajský soud rovněž provedl pohovor s oběma nezletilými (viz Protokol o jednání ze dne 8. 10. 2015 na č. l. 488), z něhož vyplývá, že „*na oba nezletilé bylo působeno v tom smyslu, zda by byli ochotni udělat tzv. tlustou čáru za vším, co se stalo a dát otci ještě šanci strávit s nimi například tento víkend*“, že „*by mu měli odpustit, pokud se jim nelíbilo jeho chování, pokud jim otec snad podle jejich názoru nějakým způsobem ublížil*“, resp. „*bylo jim vysvětleno, že potřebují oba rodiče*“, byli seznámeni s institutem střídavé péče atp., nicméně oba nezletilí setrvali na svém stanovisku, že se s otcem stýkat nechťejí, přičemž „*(mladší) V. evidentně kopíruje to, co chce J.*“

14. Na základě takto zjištěného skutkového stavu krajský soud dospěl k závěru, že stěžovatelka svoji povinnost nezletilé děti ke styku s otcem připravit dostatečně neplní. „*(Stěžovatelce) byli nezletilí svěřeni rozhodnutím soudu do péče. Je proto povinna mimo jiné dbát o jejich zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, jehož integrální součástí je i úcta k otci a právo se s otcem stýkat v rozsahu, který je v zájmu obou nezletilých tak, aby i otec se mohl podílet na výchově nezletilých a realizovat svoji rodičovskou odpovědnost.*“ Dle krajského soudu proto nestačí, že „*(stěžovatelka) styk umožní a nezletilým připraví ke styku zavazadlo s osobními věcmi, případně, že jim řekne, že by se s otcem měli stýkat. (Stěžovatelka) při tomto postoji nezletilých k otci musí na nezletilé působit intenzivně, musí jim přiměřeně jejich rozumovým schopnostem vysvětlit roli otce v jejich životě, a pokud sama toto nedokáže, zařídit pro nezletilé například psychoterapii apod.*“ (str. 5 usnesení). Ve vztahu k odmítavému stanovisku nezletilých dětí vůči stykům s otcem krajský soud konstatoval, že „*především nezletilý V. není ve věku, aby chápal dosah svých rozhodnutí,*

kerá přebírá od staršího J., a podle názoru odvolacího soudu ho nechápe a zatím ani nemůže chápat i nezletilý J.“ Nadto zdůraznil, že „je zřejmé, že (stěžovatelce) tento stav myslí u obou nezletilých dětí vyhovuje a nedělá vůbec nic pro to, aby nezletilým vysvětlovala chování otce tak, aby v jejich očích trvale „neztrácel body“, aby se nestal osobou, kterou bude především nezletilý J. nenávidět. (Stěžovatelka) by samozřejmě neměla nezletilé ke styku s otcem nutit násilně, ale musí jim trvale vysvětlovat, že otec je má rád, že se chce také o ně starat a musí být při tomto působení na nezletilé důraznější. To (stěžovatelka) evidentně nedělá a veškerá rozhodnutí v tomto směru nechává na nezletilých, což rozhodně není v zájmu jejich zdárného mravního vývoje.“

15. Současně ovšem krajský soud konstatoval, že „je to i otec, který celou situaci nezvládá. Po odchodu od matky otec reagoval na vzniklé problémy, které se týkaly i jeho styků s nezletilými, tak, že se synům půl roku vůbec neozval. Nezletilým dětem vytykal při setkáních s nimi, že se nedovedou rozhodnout samy, že se nechávají ovlivňovat (stěžovatelkou). (...) Otec si neuvědomil, že vztahy mezi ním a nezletilými jsou natolik křehké, že každý lapsus v jednání, který by jinak neměl větší následky, ho bude stavět v očích nezletilých dětí do nepříznivého světla a bude zvyšovat jejich averzi vůči němu, zvláště když (stěžovatelka) bude komentovat nedostatky v jeho jednání negativně, nebo bude jenom mlčet.“ Krajský soud tak vyjádřil přesvědčení, že „ani otec nedokázal být při setkáních s nezletilými na počátcích neuskutečněných styků důraznější. I on veškeré rozhodování v tak závažné věci jako je jeho styk s nezletilými dětmi ponechal jenom na nich. Je pak logické, že nezletilý J. a v jeho vleku i nezletilý V. začali stupňovat svoje požadavky, tj. vlastně otce i všechny zúčastněné vydírat“ (str. 6 – 7 usnesení).

16. V souvislosti s požadavkem, který soudu ukládá občanský zákoník, aby zjistil názor nezletilého dítěte ve věcech, které se ho týkají, a přihlédl k němu, krajský soud dovodil, že „názor dítěte je jenom jednou ze skutečností, ke které soud při svém rozhodování přihlíží. Soud musí především hledět na zájem dítěte. V tomto konkrétním případě je v zájmu obou nezletilých dětí, aby se se svým otcem stýkaly, aby nedošlo k fatálnímu zprerhání vzájemných vztahů a aby především měly i nadále šanci mít vychovatele v obou rodičích.“ Krajský soud tak uzavřel, že stěžovatelka „svým jednáním tento zájem nezletilých nechrání“, stejně tak není v zájmu nezletilých dětí za zjištěného stavu věci „utvrdit je v tom, že ony jsou pány, že ony rozhodují o tom, zda se budou nebo nebudou stýkat se svým otcem, že ony budou rozhodovat podle programu, který jim otec připraví, zda se s ním setkají nebo nesetkají, že vše bude jenom podle jejich přání, a když je otec nevezme do Ameriky nebo na Island, nestojí za to se s ním stýkat“ (str. 7 usnesení).

17. K samotné výši stanovené pokuty pak krajský soud (s přihlédnutím k dostatečné výši příjmů stěžovatelky) uvedl, že „s ohledem na závažnost případu, kdy od května 2015 do října 2015 se styky opět neuskutečnily a z pohovoru s nezletilými, který provedl odvolací soud, je zřejmé, že postoj nezletilého J. k otci je pevný a dochází tu zřejmě ke vzniku syndromu zavrženého rodiče, zatímco nezletilý V., kdyby záleželo jenom na něm, by se stykům s otcem nebránil (to vyplývá i ze zprávy pracovnice zařízení Area Fausta), bylo třeba přistoupit k uložení pokuty ve výši, kterou může (stěžovatelka) ve svém rozpočtu pocítit a která je způsobilá mít efekt zamýšlený zákonodárcem“ (str. 7 usnesení).

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

18. Podstatou nyní projednávané ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelky s právními závěry usnesení krajského soudu, vydaného v rámci řízení o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, na jejichž základě jí byla ve smyslu ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních uložena pokuta ve výši 25.000 Kč, coby prostředek k vynucení povinnosti stěžovatelky uloženou jí soudem v rozhodnutí o úpravě běžného styku otce

s nezletilými dětmi. Stěžovatelka v tomto postupu krajského soudu spatřuje porušení jejich základních práv, zaručených v čl. 10 odst. 2 a v čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Při výkladu čl. 10 odst. 2 Listiny a jemu korespondujícímu čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), ústavně zaručujících ochranu rodinného života (či právo respektu k rodinnému životu), Ústavní soud ve své judikatuře [v níž je reflektována i judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve vztahu k čl. 8 Úmluvy] setrvale zdůrazňuje, že základním prvkem rodinného života je nadále soužití rodičů a dětí, neboť právě v jeho rámci se má uskutečňovat péče a výchova ze strany rodičů, na niž mají děti právo podle čl. 32 odst. 4 Listiny [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 485/10 ze dne 13. 4. 2010 (N 82/57 SbNU 93) či nález sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 66/69 SbNU 213) nebo rozhodnutí ESLP ve věci *Kutzner proti Německo* ze dne 26. 2. 2002, č. 46544/99]. Základním cílem čl. 10 odst. 2 Listiny, resp. čl. 8 Úmluvy, je tak sice primárně ochrana jednotlivce před svévolnými zásahy orgánů veřejné moci (právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do rodinného života), nicméně tato ochrana se nevyčerpává pouze plněním povinnosti veřejné moci zdržet se takových zásahů, ale tento spíše negativní závazek je doplněn i o pozitivní závazky, jež jsou pevně spjaty s účinným respektováním soukromého či rodinného života. Základní právo na nerušený rodinný život jako subjektivní veřejné právo tak dle judikatury Ústavního soudu i ESLP chrání rovněž právo rodiče na přijetí vhodných opatření (včetně donucovacích prostředků) ze strany veřejné moci (státních orgánů) směřujících k jeho obnovenému soužití s dítětem, což je relevantní obzvláště právě při řešení sporů mezi rodiči ohledně styku s nezletilým dítětem [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012 (N 52/64 SbNU 645) či rozsudky ESLP ve věci *Eriksson proti Švédsku* ze dne 22. 6. 1989; ve věci *Zawadka proti Polsku* ze dne 23. 6. 2005, č. 48542/99, či ve věci *Mihailova proti Bulharsku* ze dne 12. 1. 2006, č. 35978/02].

20. Krajským soudem v nyní projednávaném případě stěžovatelky použitý prostředek v podobě uložení pokuty, předvídaný v ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, tak lze obecně považovat za jedno z výše uvedených opatření aktivně chránících právo na nerušený rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy). Znění ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních totiž předpokládá, že soud nařídí výkon rozhodnutí uložením pokuty proti tomu, kdo „*neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, případně o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení dítěte.*“ Účelem tohoto prostředku je tedy primárně vynucení splnění povinnosti uložené povinnému soudem ve prospěch oprávněného. Jeho účel proto nespočívá v sankcionování povinného za dobrovolné nesplnění povinnosti a uloženou pokutu tedy nelze vnímat primárně jako sankci za porušení práva, nýbrž jako prostředek donucení povinného, aby respektoval právní poměry založené vykonávaným titulem. Pokud tedy ze zjištěných okolností vyplývá, že povinný nemůže plnit povinnost stanovenou soudem, a to i přes zjevnou a odpovídající snahu, nelze považovat podmínky stanovené zákonem pro uložení pokuty za naplněné (obdobně srov. např. stěžovatelkou citovaný nález sp. zn. III. ÚS 3462/14). Uložením pokuty je zde tedy sledována především ochrana zájmu jednoho z účastníků řízení (na respektování právních poměrů založených vykonatelným rozhodnutím soudu) a má tak zásadně charakter prostředku směřujícího k tomu, jak se domoci subjektivního práva na nerušený rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy) [srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2006, sp. zn. 5 Tdo 1628/2005, nebo doktrinální závěry ve vztahu k výkladu ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních - Svoboda, K. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, 1. vyd., Praha: C. H. Beck 2015, s. 1000-1001, či k dříve platnému ustanovení § 273 odst. 1 písm. a) o. s. ř. - Kůrka, V., Drápal, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*, Praha: Linde 2004, s. 729-737].

21. Povinnost veřejné moci (státních orgánů) přijmout taková opatření, jejichž účelem je především ochrana subjektivního práva na nerušený rodinný život (v tomto případě tedy umožnění kontaktu a prohlubování vztahu rodiče s nezletilým dítětem), nicméně není absolutní, neboť při jejich uplatnění musí brát ohled nejen na zájmy, práva a svobody dotčených osob, která jim jsou zaručena v čl. 10 odst. 2 Listiny, resp. v čl. 8 Úmluvy (srov. např. rozsudky ESLP ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii* ze dne 13. 7. 2000, č. 39221/98 a 41963/98, či ve věci *Voleský proti České republice* ze dne 10. 6. 2003, č. 63627/00), ale především je musí vždy nezbytně činit v nejlepším zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

22. Proto je primárním úkolem Ústavního soudu v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů, týkajících se problematiky úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem, tedy včetně rozhodnutí vedoucích k vynucení povinnosti dodržovat dříve přijatou úpravu výchovných poměrů, především posoudit, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, ale na soud, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu náležitě odůvodněna [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)].

23. Za tímto účelem Ústavní soud ve své judikatuře vymezil ústavněprávní kritéria pro rozhodování o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, jejichž naplnění v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů s ohledem na konkrétní okolnosti daného individuálního případu vždy zkoumá. Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v těchto řízeních vzít v potaz, patří zejména: „(1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte“ (srov. např. citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 a tam citovanou judikaturu).

24. Ve vztahu k posledně uvedenému kritériu, tj. přání dítěte, pak Ústavní soud konstatoval, že „za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu.“ Současně však zdůraznil, že „není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů“ (srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015). Jak Ústavní soud konstatoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 2919/14 ze dne 20. 1. 2015, „z formulace, že nejlepší zájem dítěte musí být „zásadním vodítkem“ (předním hlediskem), totiž zároveň vyplývá, že nejde o hledisko jediné, které soudy v řízeních týkajících se úpravy výchovných poměrů nezletilých dětí musí zvažovat. Nejlepší zájem dítěte může být v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů, atd.). Výbor OSN pro práva dítěte proto uznává, že je nutný určitý stupeň flexibility v aplikaci tohoto principu a případné konflikty s jinými oprávněnými zájmy je třeba řešit případ od případu. Nejlepší zájem dítěte je tedy možno, ba dokonce nutno, vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Z jeho označení jako "přední hledisko" však vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy, v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz [viz nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014, s odkazem na Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2013, CRC/C/GC/14].“

25. Proto Ústavní soud ve své judikatuře vymezil řadu podmínek a okolností, které musí obecné soudy při zohlednění přání nezletilého dítěte nezbytně dodržet a zvažovat, přičemž tyto se týkají jak hodnocení samotného postoje nezletilého dítěte, tj. zohlednění věku, rozumové a emocionální vyspělosti nezletilého dítěte, zvážení míry objektivy (nezávislosti) tohoto postoje [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 3007/09 ze dne 26. 8. 2010 (N 172/58 SbNU 503; či nález sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010 (N 219/59 SbNU 167)], tak i způsobu jeho zjišťování v průběhu soudního řízení, ať již hlediska formy, kdy přání dítěte musí být zjišťováno komplexně, tj. především formou nepřímých otázek (zejména u mladších dětí), anebo z hlediska příslušného orgánu, který má přání nezletilého zjišťovat, tj. zda tak musí činit obecný soud sám či zda postačí, pokud tak obecný soud učiní prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), znaleckého posudku či prostřednictvím zástupce nezletilého. V této souvislosti Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 zdůraznil, že i v tomto ohledu je rozhodná rozumová a emocionální vyspělost nezletilého dítěte. *„Ústavní soud si je vědom, že nový občanský zákoník stanoví v ust. § 867 odst. 2 in fine, že "o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit", nicméně dosažení 12 let považuje za nejzazší možnou hranici, kdy je už dítě schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem. (...) Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvláště významné okolnosti, zjistit přání dítěte přímo před soudem.“* Nelze tak *a priori* například vyloučit, že i devítileté dítě bude natolik rozumově a emocionálně vyspělé na to, aby bylo vyslechnuto přímo před soudem, přičemž většina dětí je schopna se vyjádřit ke svému budoucímu výchovnému uspořádání již po dosažení věku 10 let (obdobně srov. citovaný nález sp. zn. sp. zn. I. ÚS 2482/13).

26. Prizmatem výše uvedených ústavněprávních kritérií pro rozhodování obecných soudů ohledně úpravy výchovných poměrů rodičů k nezletilým dětem, které je třeba vztáhnout i na rozhodování týkající se výkonu rozhodnutí upravujících výchovné poměry k nezletilým dětem, Ústavní soud přezkoumal rovněž ústavní stížností napadené rozhodnutí, přičemž dospěl k závěru, že krajský soud je při svém rozhodování dostatečně nezohlednil. Proto jeho rozhodnutí nelze považovat za ústavně konformní, neboť jím neoprávněně zasáhl do práva stěžovatelky na ochranu rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy).

27. Jak již bylo výše rekapitulováno, krajský soud uložení pokuty podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních odůvodnil především tím, že stěžovatelka svoji povinnost připravit nezletilé děti k soudně vymezenému styku s otcem dostatečně neplnila, neboť dle jeho názoru nestačí, že *„(stěžovatelka) styk umožní a nezletilým připraví ke styku zavazadlo s osobními věcmi, případně, že jim řekne, že by se s otcem měli stýkat“*, ale její povinností bylo, s ohledem na negativní postoj nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem, *„na nezletilé působit intenzivně, musí jim přiměřeně jejich rozumovým schopnostem vysvětlit roli otce v jejich životě, a pokud sama toto nedokáže, zařadit pro nezletilé například psychoterapii apod.“*

28. S tímto právním závěrem krajského soudu se ovšem Ústavní soud neztotožňuje, neboť je toho názoru, že se nachází v rozporu s výše vymezeným účelem uložení pokuty podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, které nemůže být prostředkem k vynucení povinnosti stěžovatelky, jejíž splnění není zcela v její moci (v důsledku negativního postoje samotných nezletilých dětí), resp. jejíž nesplnění sama vědomě nezapříčinila (nebylo nijak prokázáno, že by příčinou negativního postoje samotných nezletilých dětí bylo chování či úmyslné ovlivňování ze strany stěžovatelky). Dle názoru Ústavního soudu nicméně krajský soud účel uložení pokuty hodnotil zcela odlišně, neboť se při svém rozhodování primárně soustředil spíše na hledání „viníka“, který zapříčinil vznik negativního postoje nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem, za něhož pak označil stěžovatelku (byť krajský soud konstatoval i jistý díl viny na straně otce), již také následně za

„nedostatečně intenzivní ovlivňování jejich postoje“ uložil sankci (pokutu), aniž by však zohlednil další významné faktory, zejména pak negativní postoj (přání) samotných nezletilých dětí, které takový kategorický závěr o vině stěžovatelky v podstatě vylučují.

29. V této souvislosti a především je proto třeba odmítnout způsob, jakým krajský soud tento negativní postoj samotných nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem hodnotil. Krajský soud jej totiž, v rozporu s výše uvedenými ústavněprávními kritérii, odmítl jakkoliv ve svém rozhodnutí reflektovat a zohlednit, když dospěl k nijak odůvodněnému či důkazně podloženému závěru, že (v době rozhodnutí) jedenáctiletý V. *„není ve věku, aby chápal dosah svých rozhodnutí, která přebírá od staršího J.“*, resp. ani téměř třináctiletý J. *„ho nechápe a zatím ani nemůže chápat“*, ačkoliv výše citovaná judikatura a koneckonců i občanský zákoník (§ 867 odst. 2) považuje uvedený věk za dostatečný (z hlediska rozumové a emocionální vyspělosti) pro formování vlastního názoru a stanoviska i ke svému budoucímu výchovnému uspořádání. Za dané situace tak krajský soud nejen, že z uvedeného postoje (přání) nezletilých dětí neučinil ono *„zásadní vodítko při hledání jejich nejlepšího zájmu“*, ale naopak jej považoval za nežádoucí překážku umožnění běžného styku otce s nimi, kterou je třeba intenzivnějším působením ze strany stěžovatelky odstranit.

30. Jakkoliv se Ústavní soud ztotožňuje s východisky krajského soudu, který svým postupem sledoval prosazení obecně žádoucího cíle v podobě zachování, příp. postupného prohlubování, vzájemného vztahu mezi nezletilými dětmi a jejich otcem, nemůže v žádném případě akceptovat skutečnost, že se ho krajský soud snaží dosáhnout přímo proti vůli (přání) nezletilých dětí, které lze pro jejich věk již považovat za natolik rozumově a emocionálně vyspělé, že jsou schopny uvědomit si dosah těchto svých rozhodnutí, přičemž nebylo v daném případě nijak prokázáno, že by tomu tak být nemohlo, resp. že by jejich vůle byla účelově a systematicky formována ze strany třetí osoby (zde stěžovatelky). Nadto tak krajský soud činí zcela nevhodným a nepřiměřeným způsobem, tj. použitím donucovacího prostředku ve formě uložení pokuty jejich matce (podle § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních), z něhož tak učinil jakýsi sankční nástroj k prosazení „násilné“ změny projevů vůle (přání) nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem, a to za situace, kdy ke změně nedošlo ani přes adekvátní výchovné působení ze strany stěžovatelky, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, specializovaného pracoviště pro asistovaný styk rodičů s dětmi (Area Fausta) či přímo ze strany krajského soudu prostřednictvím pohovoru s oběma nezletilými.

31. Jak ostatně zdůraznil Ústavní soud i v citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 3462/14, *„výchovné působení rodiče na dítě, a to i ve smyslu rozhodnutí soudu o výchově, nikdy nesmí překročit racionální mez a mělo by respektovat rozhodnutí dítěte tak, aby byly naplněny požadavky stanovené čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. (...) Pokud nelze dítě i přes adekvátní výchovné působení přesvědčit, že má jít k otci, jeví se ukládání pokut jako nesmyslné a neplnící zákonem předvídaný účel, tj. zajistit splnění povinnosti. V souladu s principy vyjádřenými v Úmluvě o právech dítěte je vyloučeno, aby kterýkoli z rodičů nutil dítě k plnění povinností všemi prostředky. Sankční působení soudu tak postrádá reálný objekt, tedy vůli ovlivnitelné lidské jednání, na které by mohlo reálně působit.“* Za zcela iracionální je pak nutno považovat jak závěr krajského soudu, že stěžovatelka by za účelem změny postoje svých nezletilých dětí měla pro ně *„zařídít například psychoterapii“*, tak i zjevnou snahu učinit z nezletilých dětí spoluviníky dané situace, využívající *„vyděračské prostředky k prosazení svého přání“*, které je třeba napravit (srov. např. i argumentaci právní zástupkyně otce v průběhu jednání před krajským soudem – viz Protokol o jednání ze dne 8. 10. 2015).

V. Závěr

32. Aniž by tedy Ústavní soud jakkoliv hodnotil výchovnou způsobilost rodičů nezletilých dětí či přezkoumával ústavnost samotné úpravy výchovných poměrů či konkrétní úpravy styku otce s nezletilými dětmi, dospěl s ohledem na výše uvedené k závěru, že krajský soud uložením pokuty stěžovatelce podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních za dobrovolné neplnění jí soudem uložené povinnosti připravit nezletilé děti k soudně vymezenému styku s otcem postupoval za daných konkrétních okolností nejen v rozporu s účelem tohoto prostředku, ale v konečném důsledku jeho uložením neoprávněně zasáhl do práva stěžovatelky na ochranu rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy).

33. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) cit. zákona napadené rozhodnutí krajského soudu zrušil. Vázán právním názorem Ústavního soudu tak bude úkolem krajského soudu s ohledem na okolnosti daného případu (zejména při zohlednění postoje nezletilých dětí) znovu posoudit odvolání otce proti citovanému usnesení Okresního soudu Praha-západ a tedy i otázku splnění podmínek pro uložení pokuty stěžovatelce podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, coby prostředku k vynucení povinnosti uložené jí soudem ve prospěch otce nezletilých dětí a jeho styku s nimi, nikoliv však prostředku k prosazení „násilné“ změny projevu vůle (přání) nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem.

34. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

P o u ě n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

V Brně dne 19. dubna 2016

Vojtěch Šimíček
předseda senátu